

Αριθμ. Πρωτ.: 665
Ημερομ. 06/02/2018

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ,
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
Δ/ΝΣΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ,
ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΕ ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Αθήνα, 06.02.2018
Αριθ. Πρωτ.: οικ. 9986
(να αναφέρεται στις απαντήσεις)

ΠΡΟΣ:

✓ κ. Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων

ΚΟΙΝ:

- κ. Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου
(ΣΧΕΤ.: αριθ. πρωτ.:1344/05.02.2018)

ΕΣΩΤ. ΔΙΑΝ.:

- Γραφείο κ. Υπουργού Δικαιοσύνης,
Διαφάνειας και Ανθρωπίνων
Δικαιωμάτων
(επί του αριθ. πρωτ. 555/05.02.2018
εισερχομένου εγγράφου)

Ταχ. Δ/ση: Μεσογείων 96
11527 Αθήνα

Πληροφορίες Αικ. Παπανικολάου
Τηλέφωνο: 210 7767312
FAX: 210 7767499
E-mail: minjustice.penalaffairs@justice.gr

ΘΕΜΑ: Διαβίβαση δικογραφίας

Κύριε Πρόεδρε,

Έχω την τιμή να σας διαβιβάσω, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 86 του Συντάγματος και των άρθρων 1 και 4 του Ν. 3126/2003 περί «Ποινικής Ευθύνης Υπουργών», το αρ. πρωτ. 1344/05.02.2018 έγγραφο της Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου, με το οποίο υποβλήθηκε (α) κατάσταση με τα αναφερόμενα σε αυτή κεκρωμένα αντίγραφα μέρους της σχηματισθείσας ποινικής δικογραφίας με αριθμό ΕΔ 2016/373, που υπεβλήθησαν στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου με το αρ. πρωτ. 268/05.02.2018 έγγραφο της Εισαγγελέως Εγκλημάτων Διαφθοράς Αθηνών και β) τις από 21/02/2017, 08/03/2017 και 13/04/2017 Αναφορές Βουλευτών.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΣΤΑΥΡΟΣ Ν. ΚΟΝΤΟΝΗΣ

Ακριβές Αντίγραφο
Η Προϊσταμένη Τμήματος

Αικ. Παπανικολάου

ΕΚΘΕΣΗ ΕΝΟΡΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΜΑΡΤΥΡΑ

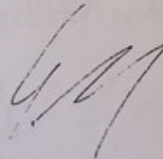
Στην ...Αθήνα., σήμερα, την ...12 του μήνα Ιανουαρίου του έτους 2018, ημέρα της εβδομάδας Παρασκευή και ώρα 12.00.... ενώπιον εμού της Ελένης Τουλουπάκη, Εισαγγελέως Εγκλημάτων Διαφθοράς στην Εισαγγελία Εφετών Αθηνών και των Χρήστου Ντζούρα, Εισαγγελέα Πρωτοδικών και Στυλιανού Μανώλη, Αντεισαγγελέα Πρωτοδικών, Επίκουρων Εισαγγελέων Εγκλημάτων Διαφθοράς, εμφανίσθηκε ο κατωτέρω σημειούμενος μάρτυρας, ο οποίος δυνάμει της υπ' αριθ. 1/2018 Διάταξης του κ. Εισαγγελέα Πρωτοδικών, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 του Ν.2928/2001 «Προστασία Μαρτύρων», «...η κατάθεση με μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας...» εξετάζεται υπό την κωδική ονομασία ΜΑΞΙΜΟΣ ΣΑΡΑΦΗΣ εγγράμματος, με διεύθυνση επικοινωνίας Τμήμα Προστασίας Μαρτύρων, Αθήνα, Λεωφόρος Αλεξάνδρας 173, Τ.Κ.11522.

Έπειτα ο εξεταζόμενος αφού ρωτήθηκε αν προτιμά να δώσει θρησκευτικό όρκο μας δήλωσε ότι επιθυμεί να δώσει όρκο, έδωσε τον προβλεπόμενο από τα άρθρα 218 και 219 παρ1 του Κ.Π.Δ. όρκο και στη συνέχεια εξετάζεται ως ακολούθως:

Τι γνωρίζετε για παράνομες πρακτικές της νοβάρτις Ελλάς και λοιπών φαρμακευτικών εταιρειών στην Ελλάδα;

4

Η Novartis AG είναι μία διεθνής εταιρία παραγωγής εμπορίας και διάθεσης φαρμακευτικών προϊόντων καθώς και άλλων προϊόντων υγείας. Μέσω θυγατρικών δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 185 χώρες. Η Novartis έχει συσταθεί και διαρθρωθεί με βάση το Δίκαιο της Ελβετίας, με έδρα τη Βασιλεία της Ελβετίας. Ο Όμιλος Novartis δραστηριοποιείται στην Ελλάδα αποκλειστικά μέσω των θυγατρικών του, συμπεριλαμβανομένων της Novartis ΕΛΛΑΣ ΑΕΒΕ (που έχει έδρα στη Μεταμόρφωση στην Αθήνα), SANDOZ, ALCON. Η NOVARTIS HELLAS είναι μία εξολοκλήρου υπαγόμενη στη Novartis AG εταιρεία και αποτελούσε κατά την κρίσιμη περίοδο (2004 -2014) την μεγαλύτερη βιοφαρμακευτική εταιρεία στην Ελλάδα με ετήσιο κύκλο εργασιών ετησίως περίπου 500 εκατ. δολάρια ΗΠΑ. Κατά το έτος 2008 επι υπουργίας Αβραμόπουλου ετρεχε το πρόγραμμα Παγκόσμιες ημερες υγείας το οποίο εκπονούσε η εταιρία επικοινωνίας Communication in practices (CIP) συμφερόντων Κυριάκου Γριβέα επειτα απο σχετική ανάθεση του Υπουργείου Υγείας. Στο εν λόγω πρόγραμμα ο γενικός διευθυντής της εταιρίας Αναστάσιος Γκοτσόπουλος με την εγκριση του Διευθυντή Στρατηγικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Αλέξη Ζορμπά, ζητούσε υπέρογκες χορηγίες επικοινωνίας απο τις φαρμακευτικές εταιριες που δεν αντιστοιχούσαν στις πραγματικές υπηρεσίες που τους παρείχαν. Για παράδειγμα η χορηγία μιας παγκόσμιας ημέρας υγείας εφτανε τις 50.000 ευρώ ανα εταιρια. Η Νοβάρτις Ελλάς χορήγησε την παγκόσμια ημέρα κατα του καρκίνου, υπο την αιγίδα του Υπουργείου Υγείας, με το ποσό των 50.000 ευρώ, για τις κάτωθι

ΚΑ

✶

GA

υπηρεσίας
του
Κο

...ης κατά του Δημοσίου, εκ-
...τερη των εκατ
...η οποσδήποτε απειλήθηκε στο Δημ
...οποία υπερβαίνει το ποσ
(άρθρα 256 -

4 - 33

υπηρεσίες: α. Συνέντευξη τυπου στο ξενοδοχείο King Geoege παρουσία του κ. Ζορμπά β. Εκθεσιακό περίπτερο ενημέρωσης στην πλατεία Κολωνακίου, το οποίο ουδέποτε στήθηκε γ. ολοσέλιδη διαφημιστική καταχώρηση στην εφημερίδα Μετρόπολις, η οποία ουδέποτε δημοσιεύτηκε και δ. εκτύπωση και διανομή διαφημιστικών φυλλαδιων, τα οποία ουδέποτε παρήχθησαν. Δηλαδή για μια συνέντευξη τύπου αξίας 5.000 ευρώ η εταιρία χορήγησε στην CIP για λογαριασμό του Υπουργείου Υγείας το ποσό των 50.000 ευρώ. Ο Φρουζής, τότε αντιπρόεδρος της Νοβάρτις Ελλάς, επικοινωνήσε σε ανωτατα στελέχη της εταιρίας οτι ο λόγος που υπεριτιμολογήθηκε το ποσό της χορηγίας ηταν η εξασφάλιση ευνοικής μεταχείρησης της Νοβάρτις απο τον κ. Αβραμόπουλο, τοτε Υπουργό Υγείας. Η εξυπηρέτηση αυτη πραγματοποιηθηκε για την ταχύτερη έγκριση και υψηλότερη τιμολόγηση ογκολογικών φαρμάκων της εταιρίας οπως πχ το φάρμακο AFFINITOR. Επίσης επι υπουργίας του υπήρξε στενή συνεργασία της Νοβάρτις και του Υπουργείου μέσω του ΚΕΕΛΠΝΟ και του γενικού διευθυντή Παπαδημητρίου Θεόδωρου, που σε συνεργασία με τον Φρουζή διαχειρίστηκαν το ζήτημα της πανδημίας Η1Ν1. Η Νοβάρτις την περίοδο 2008 - 2009 είχε εμβόλια για το Η1Ν1, τα οποία παραγγεληθηκαν απο το Υπουργείο Υγείας μετα με την αναβάθμιση απο το ΚΕΕΛΠΝΟ του κινδύνου της πανδημίας στην μεγιστη βαθμίδα πέντε. Με τον ανωτέρω τρόπο ο τότε υπουργός υγείας Αβραμόπουλος παρέσυρε τον τοτε πρωθυπουργο (Κ. Καραμανλή), ο οποίος τελούσε εν αγνοία, να εξαγγείλει οτι η Ελλάδα έπρεπε να παραγγείλει πανδημικά εμβόλια για το σύνολο του πληθυσμού της. Το ποσοστό κάλυψης του πληθυσμού ηταν στη συγκεκριμένη περίπτωση αναντίστοιχα υψηλό

1/2

✶

6.21

Α - 14

(υπερπολλαπλάσιο) σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες με αντίστοιχο πληθυσμό. Η ζημία του κράτους στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν διττή:

- 1] αφενός δια της παραγγελίας υπερβολικά υψηλού αριθμού εμβολίων,
- 2] αφετέρου δια της καταβολής υψηλών ποσών που διοχετεύτηκαν από το ΚΕΕΛΠΝΟ σε ΜΜΕ για την εκστρατεία ενημέρωσης του κοινού.

Χαρακτηριστικά εκείνη την εποχή ο Φρουζής έλεγε ότι ο ίδιος, ο οποίος είχε αναλάβει τη διαπραγμάτευση και έκλεισε τη συμφωνία εκ μέρους της NOVARTIS VACCINES SRL, δωροδότησε τους 1] Θ. Παπαδημητρίου, 2] τον τότε γενικό γραμματέα του υπουργείου Υγείας Αριστείδη Καλογερόπουλο και 3] τον τότε Υπουργό Υγείας Δημήτρη Αβραμόπουλο.

Για το ξέπλυμα των χρημάτων που δόθηκαν στους ανωτέρω χρησιμοποιήθηκε -μεταξύ άλλων- ο μηχανισμός της υπερτιμολόγησης εκδηλώσεων και φαρμακοοικονομικών μελετών της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας, εκπροσωπούμενης από τον τότε Κοσμήτορα Ιωάννη Κυριόπουλο, ο οποίος ήταν γνώστης και της όλης υπόθεσης και χρησιμοποιήθηκε και ο ίδιος για την προσέγγιση του υπουργού Υγείας, του οποίου ήταν σύμβουλος. Ομοίως το ξέπλυμα των χρημάτων έγινε και μέσω του ομίλου Γριβέα, ο οποίος αναλάμβανε συνέδρια για λογαριασμό της ΕΣΔΥ και υπερτιμολογημένες δραστηριότητες επικοινωνίας της Νοβάρτις και του ΚΕΕΛΠΝΟ. Θεωρώ αντίθετο στη λογική των πραγμάτων και στα μεγέθη τόσο της εταιρείας όσο και της συγκεκριμένης παραγγελίας, ο Υπουργός Υγείας Αβραμόπουλος να έλαβε ως δώρο ποσό κάτω των 200.000 ευρώ. Το μεγαλύτερο σκάνδαλο κατά τη γνώμη μου στο χώρο της υγείας αφορούσε το διαγωνισμό του υπουργείου υγείας για το μοριακό έλεγχο αίματος για τον ιο HIV, επί

1-15

Υπουργίας Αβραμόπουλου. Πιο συγκεκριμένα από ότι θυμάμαι κατόπιν δημοσιεύματος της εφημερίδας το ΒΗΜΑ, το Δεκέμβριο του 2006, που αφορούσε ατυχές περιστατικό θανάτου από μόλυνση ασθενούς κατόπιν μετάγγισης, ο τότε Υπουργός Αβραμόπουλος εξήγγειλε το μεγαλύτερο διαγωνισμό που έγινε ποτέ στο χώρο της υγείας ύψους περίπου 200 εκατ. ευρώ περίπου, αναφορικά με την προμήθεια διαγνωστικών τεστ μεριακού ελέγχου. Τα συγκεκριμένα διαγνωστικά τεστ τα διέθεταν μόνο οι εταιρείες α) ROCHE και β) CHIRON που ανήκει στον όμιλο NOVARTIS. Σημειώνεται ότι η NOVARTIS κατέχει το 30% των μετοχών της ROCHE. Και για τη συγκεκριμένη περίπτωση δωροδοκήθηκε ο τότε Υπουργός Υγείας Αβραμόπουλος. Συγκεκριμένα η προμήθεια ανατέθηκε Α) για μεν την εταιρεία ROCHE σε εταιρεία συμφερόντων του μπροστινού της ROCHE Ασημάκη ΚΑΤΟΠΗ, στο ύψος των 40 ευρώ ανά τεστ, Β) για δε την εταιρεία CHIRON, στην εταιρεία safeblood bioanalytica συμφερόντων Λόντου Διαμαντίδη, στο ύψος των 50 ευρώ ανά τεστ. Υπογραμμίζω ότι τα διαγνωστικά τεστ είχαν στις διάφορες χώρες της Ευρώπης ένα εύρος τιμής 5 - 15 ευρώ ανα τεστ. Σήμερα και στη χώρα μας τα ίδια τεστ κοστολογούνται στο ύψος περίπου των 5 ευρώ. Σημειώνω για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος της μεθόδευσης, ότι κάποια στιγμή ο συγκεκριμένος διαγωνισμός έγινε διεθνής αλλά παραταύτα προτιμήθηκαν οι ανωτέρω αντιπρόσωποι. Με βάση τη λογική των πραγμάτων και τα μεγέθη της προμήθειας θεωρώ αδύνατο στη συγκεκριμένη περίπτωση να δόθηκε μίζα κάτω του ποσού των 40 εκατ. ευρώ. Τη μίζα μοιράστηκαν οι 1) τότε Υπουργός Υγείας Αβραμόπουλος, 2) ο τότε Γενικός Γραμματέας του ίδιου υπουργείου Αριστείδης Καλογερόπουλος, 3) ο τότε Γενικός Δ/ντης του

24 Ν.3943
σχετικά με την υπ
ου Δημοσίου, ε
ίθηκε στο Δημ
σό των εκ
π. ββ', 2
αι

ΚΕΕΛΠΝΟ Θ. Παπαδημητρίου. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση τα χρήματα που δόθηκαν ως μίζα ξεπλύθηκαν και από δραστηριότητες της ΕΣΔΥ δια του Κυριόπουλου. Περαιτέρω άλλο πολιτικό πρόσωπο που δωροδοκήθηκε κατεπανάληψη από τη Νοβάρτις ήταν ο πρώην υπουργός Υγείας αλλά και Εργασίας Ανδρέας Λοβέρδος. ειδικότερα τα τρία αρμόδια υπουργία για την πολιτική του φαρμάκου ήταν τα κάτωθι: 1] Το υπουργείο Υγείας αρμόδιο για την έγκριση φαρμάκων μέσω του ΕΟΦ και για την προμήθεια φαρμάκων στα κρατικά νοσοκομεία, 2] Το Υπουργείο Ανάπτυξης αρμόδιο για θέματα τιμολόγησης φαρμάκων και 3] το υπουργείο Εργασίας αρμόδιο για την αποζημίωση των φαρμάκων από τα ασφαλιστικά ταμεία. Ο συγκεκριμένος υπουργός αρχικά ήταν στο υπουργείο Εργασίας. Εκεί φρόντιζε ώστε να δίνεται πλήρης αποζημίωση σε φάρμακα της Νοβάρτις, σίγουρα ογκολογικά, αιματολογικά και φάρμακα σπανίων παθήσεων. **Επιφυλάσσομαι να συνεχίσω την κατάθεσή μου Η σύνταξη της παρούσας έκθεσης άρχισε την ...12.00 ώρα και περατώθηκε την 16.00 της 12.01.2018. Προς πίστωση συντάχθηκε η παρούσα έκθεση, η οποία αφού αναγνώσθηκε και βεβαιώθηκε υπογράφεται ως ακολούθως:**

Ο εξετασθείς

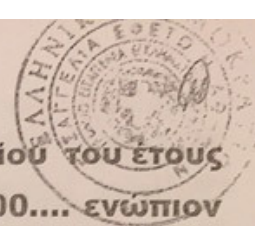
Οι Εισαγγελείς

Κοιτώντας υπηρεσιακό αντίγραφο
5.2.2018
Ο/Η Γραμματέας
Μέννη Δέσποινα

(Handwritten signatures)

28 4-22

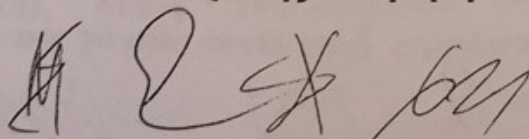
ΕΚΘΕΣΗ ΕΝΟΡΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΜΑΡΤΥΡΑ

Στην ...Αθήνα., σήμερα, την ...17 του μήνα Ιανουαρίου **ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ** 2018, ημέρα της εβδομάδας Τετάρτη και ώρα 10.00.... **ενώπιον** εμού της Ελένης Τουλουπάκη, Εισαγγελέως Εγκλημάτων Διαφθοράς στην Εισαγγελία Εφετών Αθηνών και των Χρήστου Ντζούρα, Εισαγγελέα Πρωτοδικών και Στυλιανού Μανώλη, Αντεισαγγελέα Πρωτοδικών, Επίκουρων Εισαγγελέων Εγκλημάτων Διαφθοράς, εμφανίσθηκε ο κατωτέρω σημειούμενος μάρτυρας, ο οποίος δυνάμει της υπ' αριθ. 1/2018 Διάταξης του κ. Εισαγγελέα Πρωτοδικών, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 του Ν.2928/2001 «Προστασία Μαρτύρων», «...η κατάθεση με μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας...» εξετάζεται υπό την κωδική ονομασία **ΜΑΞΙΜΟΣ ΣΑΡΑΦΗΣ** εγγράμματος, με διεύθυνση επικοινωνίας Τμήμα Προστασίας Μαρτύρων, Αθήνα, Λεωφόρος Αλεξάνδρας 173, Τ.Κ.11522.

Έπειτα ο εξεταζόμενος αφού ρωτήθηκε αν προτιμά να δώσει θρησκευτικό όρκο μας δήλωσε ότι επιθυμεί να δώσει όρκο, έδωσε τον προβλεπόμενο από τα άρθρα 218 και 219 παρ1 του Κ.Π.Δ. όρκο και στη συνέχεια εξετάζεται ως ακολούθως:

ΕΡΩΤΗΣΗ; Τι γνωρίζετε για το πρόγραμμα της μητρικής Νοβάρτις με την ονομασία "HARVARD PROJECT";

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Είναι ένα πρόγραμμα που εκπονήθηκε από τη μητρική Νοβάρτις (περιφέρεια Ευρώπης) το Μάρτιο του έτους 2013, ειδικά για την Ελλάδα με σκοπό η εταιρεία να επηρεάσει κρατικούς αξιωματούχους έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα νέο σύστημα υγείας στην Ελλάδα ευνοϊκό για τη Νοβάρτις. Υπεύθυνοι του προγράμματος, το οποίο έτρεξε τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 2013, ήταν ο Αντώνης Σαρλικιώτης, υπάλληλος της μητρικής Νοβάρτις (επικεφαλής περιφέρειας της Δυτικής

Ευρώπης του τμήματος γενικής ιατρικής της Νοβάρτις) και ο William Hinshaw (επικεφαλής της περιφέρειας Βορείου και Κεντρικής Ευρώπης για το ογκολογικό τμήμα της Νοβάρτις). Για τους λόγους του ύψους του προϋπολογισμού που είχε προβλεφθεί για το συγκεκριμένο πρόγραμμα, όπως θα εξηγήσω παρακάτω, είναι βέβαιο ότι το περιεχόμενο και το σκοπό του συγκεκριμένου προγράμματος γνώριζαν και ενέκριναν ανώτερα στελέχη της μητρικής Νοβάρτις και συγκεκριμένα τουλάχιστον οι Α] προϊστάμενος του Σαρλικιώτη, ο Ιταλός GUIDO GUIDI επικεφαλής περιφέρειας Νοβάρτις Ευρώπης, Β] DAVID EPSTEIN, πιθανώς υπήκοος ΗΠΑ, επικεφαλής του παγκόσμιου φαρμακευτικού τομέα της Νοβάρτις. Θεωρώ βέβαιο ότι γνώστης των όσων θα αναφέρω παρακάτω σε σχέση με το "HARVARD PROJECT" αλλά και όλων των αξιοποιήσιμων πράξεων που αναφέρω ήταν και ο κατά τον κρίσιμο χρόνο παγκόσμιος διευθύνων σύμβουλος του ομίλου Νοβάρτις Joe HIMENEZ και αυτό το λέω διότι η μητρική Νοβάρτις ήδη κατηγορείται ή ερευνάται για αντίστοιχες παράνομες πράξεις στις εξής χώρες: Ιαπωνία, Κίνα, Ινδία, Κορέα, Ιταλία, Τουρκία και ΗΠΑ. Την κρίσιμη περίοδο πρόεδρος της Νοβάρτις ΗΠΑ ήταν ο ANDRE WYSS, ο οποίος διετέλεσε πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της Νοβάρτις Ελλάς από το 2004 έως το 2007. Ο τελευταίος ήταν αυτός που προσέλαβε το Κων/νο Φρουζή στη θέση του αντιπροέδρου της Νοβάρτις Ελλάς αναθέτοντάς του την αρμοδιότητα της επαφής και του επηρεασμού πολιτικών προσώπων. Πριν έρθει στη Νοβάρτις ο Φρουζής ήταν αναπληρωτής Διευθύνων Σύμβουλος στον ΟΤΕ αναφερόμενος στο τότε πρόεδρο και διευθύνοντα Σύμβουλο Παναγή Βουρλούμη. Όταν ξέσπασε το σκάνδαλο με τις προμήθειες του ΟΤΕ...

τυχαίο ότι την περίοδο 2007 - 2015 ο Φρουζής παρέμενε σταθερά στη θέση του αντιπροέδρου και γενικού διευθυντή της Νοβάρτις Ελλάς ενώ την ίδια περίοδο άλλαξαν πέντε πρόεδροι Δ.Σ. Συνεχίζοντας σχετικά με το "HARVARD PROJECT" θέλω να τονίσω ότι ο Σαρλικιώτης ήταν γνώστης της ελληνικής πραγματικότητας και τέως πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της Νοβάρτις Ελλάς (2008 -2010) διαδεχόμενος το WYSS. Σκοπός της δημιουργίας του "HARVARD PROJECT", όπως προκύπτει και από το περιεχόμενο της σχετικής έντυπης παρουσίασης, ήταν να εξυπηρετηθούν οι επιχειρησιακοί στόχοι της Νοβάρτις. Πιο συγκεκριμένα όπως αναφέρεται στη σελίδα 2 της παρουσίασης, η Νοβάρτις επεδίωκε να της καταβληθούν από το ελληνικό κράτος ληξιπρόθεσμα χρέη ύψους 140 εκατ. ευρώ και παράλληλα να κυκλοφορήσει στην ελληνική αγορά νέα φαρμακευτικά προϊόντα (EXELON TTS, SEEBRI, BEXSERO, JAKAVI, VOTUBIA, SIGNIFOR, TOBI PODHALER, OMNITROPE, OPTAFLU, FLUAD). Επιπλέον στη συγκεκριμένη παρουσίαση αναφέρεται ότι η Νοβάρτις αναγνωρίζεται ως "αξιοσέβαστος συνεταιίρος" από όλους τους "παίκτες" της ελληνικής αγοράς, μεταξύ των οποίων είναι η Κυβέρνηση, χονδρέμποροι, ιατροί, ασθενείς. Επίσης αναφέρεται ότι μέσω αυτού του προγράμματος η Νοβάρτις επιδιώκει να ενισχύσει και να επεκτείνει την ήδη κατέχουσα ηγετική της θέση. Η εταιρεία ήθελε ξεκάθαρα να δεσμεύσει ("engage") φορείς και παράγοντες της ελληνικής πολιτείας όπως οι υπουργοί υγείας, οικονομικών και κρατικοί αξιωματούχοι όπως οι διοικητές των νοσοκομείων. Ο Αντώνης Σαρλικιώτης και ο William Hinshaw είχαν προσωπική ανάμειξη στο πρόγραμμα και όπως αναφέρεται θα είχαν προσωπικές επαφές με τις τοπικές αρχές. Η τοπική ηγετική ομάδα του προγράμματος ήταν επίσης οι Φρουζής, Ρούμπου, Σακοράφας, Σουλιώτης και ο τότε πρόεδρος της Νοβάρτις Ελλάς (Georg Schroeckenfucks), όπως αναγράφεται στη σελ. 3 της

19 Ε Δ 62

9-25
παρουσίασης, οι οποίοι ομοίως είχαν προσωπικές επαφές με τους ανωτέρω κρατικούς αξιωματούχους. Η Ακαδημαϊκή αιγίδα του προγράμματος ήταν από το Πανεπιστήμιο του Χάρβαντ, το οποίο επιλέχτηκε με την λογική ότι είχε σχέσεις με αρχηγούς πολιτικών κομμάτων, όπως επίσης και με ανώτατους κρατικούς αξιωματούχους. Στην σελ 6 επίσης αναφέρεται ότι η νοβάρτις είναι βασικός παίχτης (Key player) στο ελληνικό περιβάλλον υγείας καθώς επίσης ότι, έχοντας την ηγετική θέση στην φαρμακευτική αγορά βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της διαμόρφωσης του νέου περιβάλλοντος, εκμεταλευόμενη την Προεδρία του ΣΦΕΕ από τον Φρουζή και την ενεργό εμπλοκή της σε αρμόδια επιτροπή υπο τον Πρωθυπουργό, η οποία προσδιορίζεται ως "Prime Minister Think Tank". Σημειωτέον ότι ο τότε πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς είναι απόφοιτος του Χάρβαντ και είχε προηγούμενες (Δεκέμβριος του 2012 για παράδειγμα) συναντήσεις με τους Φρουζή και Schroeckenfuchs. Η προαναφερόμενη "δέσμευση (engagement)" θα επιτυγχάνετο μέσω δωροδοκιών των αρμοδίων κρατικών αξιωματούχων, υπουργών και τότε πρωθυπουργού. Αυτό συνάγεται και από το ύψος του προϋπολογισμού του συγκεκριμένου προγράμματος, το οποίο υπολογίζω τουλάχιστον στο ύψος του 1.000.000 ευρώ.

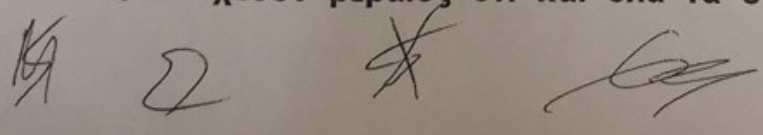
ΕΡΩΤΗΣΗ: Με βάση τα προαναφερόμενα δεδομένα θεωρείτε πιθανό ο προϋπολογισμός του συγκεκριμένου προγράμματος να ανέρχεται σε ποσό πλησίον ή άνω των 2.000.000 ευρώ;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Ναι με βάση τα προαναφερόμενα δεδομένα το θεωρώ πολύ πιθανό και αυτό γιατί η Νοβάρτις Ελλάς χρησιμοποιούσε κατ' εξακολούθηση τη μέθοδο του ξεπλύματος ποσών για δωροδοκίες σε Έλληνες κρατικούς αξιωματούχους. Λαμβανομένου δε υπόψη ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το πρόγραμμα εκπονήθηκε από τη μητρική εταιρεία είναι αναμενόμενο τα ποσά που δόθηκαν να είναι ιδιαίτερα υψηλά. Πρέπει να τονιστεί ότι στη σελίδα 7 του προγράμματος

Handwritten signatures and initials at the bottom of the page.

4-26

αναφέρεται ότι πιέζονται (μείωση έως και 50% το έτος 2012) συνεχώς οι τιμές των φαρμακευτικών προϊόντων της εταιρείας στην Ελλάδα και τα περιθώρια κέρδους, γεγονός που επέφερε τεράστιες απώλειες κερδών της εταιρείας σε παγκόσμιο επίπεδο καθώς η Ελλάδα αποτελεί χώρα αναφοράς στην τιμολόγηση φαρμάκων τουλάχιστον για 29 χώρες παγκοσμίως. Τονίζεται ότι το Μάιο του έτους 2013 κυκλοφόρησε δελτίο τιμών χωρίς νέα προϊόντα και με σημαντική μείωση των τιμών των φαρμάκων συμπεριλαμβανομένων και αυτών της Νοβάρτις. Όμως αμέσως μετά τον ανασχηματισμό τον Ιούνιο του έτους 2013 (οπότε ορίστηκε ως υπουργός Υγείας ο Άδωνις Γεωργιάδης) εκδόθηκε τον Άγουστο του ίδιου έτους διορθωτικό δελτίο τιμών, στο οποίο σημειώθηκαν σημαντικές αυξήσεις τιμών φαρμάκων, συμπεριλαμβανομένων και τέτοιων της Νοβάρτις. Όμως παράλληλα κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά (μετά την υπουργική απόφαση Λοβέρδου τον Άγουστο του 2011) τρία νέα φαρμακευτικά προϊόντα της Νοβάρτις, τα οποία αναφέρονται στο "HARVARD PROJECT" ως στόχος κυκλοφορίας και τιμολόγησης και συγκεκριμένα τα πιο ακριβά (ογκολογικά) JAKAVI, VOTUBIA, SIGNIFOR, τα οποία έλαβαν τιμή υψηλότερη από το μέσω όρο των τριών χαμηλοτέρων τιμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ορίζει η κείμενη νομοθεσία. Συγκεκριμένα λήφθηκαν ως τιμές αναφοράς αυτές της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, ιδιαίτερα ακριβές αγορές, καθώς μόνο εκεί είχαν κυκλοφορήσει τα συγκεκριμένα φάρμακα. Με τον τρόπο αυτό εκτός από τη ζημία που επήλθε στον προϋπολογισμό του ΕΟΠΥΥ και των δημόσιων νοσοκομείων, επιτυγχάνετο τεράστιο κέρδος για τη Νοβάρτις παγκοσμίως καθώς η Ελλάδα γινόταν χώρα αναφοράς για τουλάχιστον 29 χώρες, έχοντας όμως λάβει η ίδια την τιμή κυκλοφορίας λαμβάνοντας υπόψη τις τιμές αναφοράς δύο ιδιαίτερα ακριβών αγορών στο χώρο του φαρμάκου. Είμαι σχεδόν βέβαιος ότι και όλα τα υπόλοιπα

4-27

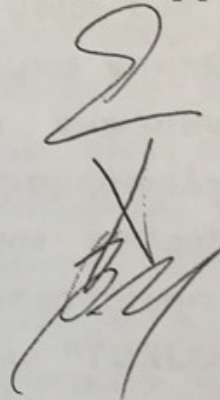
φάρμακα της Νοβάρτις που αναφέρονται στο "HARVARD PROJECT" κυκλοφόρησαν και τιμολογήθηκαν την περίοδο υπουργίας Γεωργιάδη.

Επιφυλάσσομαι να συνεχίσω την κατάθεσή μου Η σύνταξη της παρούσας έκθεσης άρχισε την ...10.00 ώρα και περατώθηκε την 12.40 της 17.01.2018. Προς πίστωση συντάχθηκε η παρούσα έκθεση, η οποία αφού αναγνώσθηκε και βεβαιώθηκε υπογράφεται ως ακολούθως:

Ο εξετασθείς

Οι Εισαγγελείς

... υπηρειακό αντίγραφο

5.2.2018

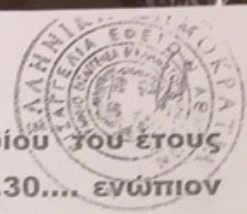
... Γραμματέας

Μένι Δάσκαλη

(18)

A-28

ΕΚΘΕΣΗ ΕΝΟΡΚΗΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΜΑΡΤΥΡΑ

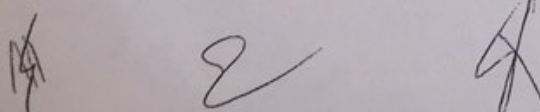
Στην ...Αθήνα., σήμερα την 18 του μήνα Ιανουαρίου του έτους 2018, ημέρα της εβδομάδας Πέμπτη και ώρα 12.30... ενώπιον εμού της Ελένης Τουλουπάκη, Εισαγγελέως Εγκλημάτων Διαφθοράς στην Εισαγγελία Εφετών Αθηνών και του Χρήστου Ντζούρα, Εισαγγελέα Πρωτοδικών Επίκουρου Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς, εμφανίσθηκε ο κατωτέρω σημειούμενος μάρτυρας, ο οποίος δυνάμει της υπ' αριθ. 1/2018 Διάταξης του κ. Εισαγγελέα Πρωτοδικών, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 2 του Ν.2928/2001 «Προστασία Μαρτύρων», «...η κατάθεση με μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας...» εξετάζεται υπό την κωδική ονομασία ΜΑΞΙΜΟΣ ΣΑΡΑΦΗΣ εγγράμματος, με διεύθυνση επικοινωνίας Τμήμα Προστασίας Μαρτύρων, Αθήνα, Λεωφόρος Αλεξάνδρας 173, Τ.Κ.11522.

Έπειτα ο εξεταζόμενος αφού ρωτήθηκε αν προτιμά να δώσει θρησκευτικό όρκο μας δήλωσε ότι επιθυμεί να δώσει όρκο, έδωσε τον προβλεπόμενο από τα άρθρα 218 και 219 παρ1 του Κ.Π.Δ. όρκο και στη συνέχεια εξετάζεται ως ακολούθως:

Σε συνέχεια των όσων έχω καταθέσει σας αναφέρω ότι μετά το δελτίο τιμών φαρμάκων που εκδόθηκε αρχές Αυγούστου 2013 ακολούθησαν και άλλα δελτία τιμών. Συγκεκριμένα στις 3 Οκτωβρίου 2013 εισήχθησαν στη θετική λίστα φαρμάκων τα προϊόντα της Νοβάρτις VOTUBIA, SIGNIFOR, TOBI PODHALER. Τέλος του ίδιου έτους προστατεύτηκαν οι τιμές των ογκολογικών φαρμάκων της εταιρείας, τα οποία είναι και τα πιο ακριβά προϊόντα της διότι αυτά χαρακτηρίστηκαν από υπηρεσίες του υπουργείου ως «ορφανά φάρμακα» (Τα φάρμακα αυτά χρησιμοποιούνται στη θεραπευτική αγωγή σπάνιων νόσων και ονομάζονται «ορφανά» διότι η ανάπτυξη και η εμπορία τους

(Three handwritten signatures)

παρουσιάζει ελάχιστο οικονομικό ενδιαφέρον για τις
φαρμακοβιομηχανίες, δεδομένου ότι προορίζονται για μικρό
αριθμό ασθενών που πάσχουν από πολύ σπάνιες παθήσεις),
αποφεύγοντας έτσι τις μειώσεις τιμών που επιβλήθηκαν στα
υπόλοιπα φάρμακα. Το Μάρτιο με Απρίλιο του έτους 2014, ενώ
κυκλοφόρησαν νέα φάρμακα για τη Νοβάρτις (xoterna,
breezhaler, tovanor breezhaler, seebri breezhaler, ultibro
breezhaler, onbrez breezhaler, tassigna 200), δεν έγινε κάτι
αντίστοιχο για άλλες εταιρείες που κατείχαν ανταγωνιστικά προς
τη Νοβάρτις προϊόντα, όπως πχ νέο φάρμακο (Tecfidera) για τη
σκλήρυνση κατά πλάκας της εταιρείας Genesis Pharma και
ευθέως ανταγωνιστικό προς το GILENYA (NOVARTIS). Εξάλλου
έλαβαν πρόωρη κυκλοφορία τα προϊόντα της Νοβάρτις seebri
breezhaler, ultibro breezhaler, και μάλιστα συγκεκριμένη
εταιρεία (Boehringer Ingelheim) κατέθεσε ένσταση για το
γεγονός αυτό στον ΕΟΦ. Το Μάιο του ίδιου έτους απετράπη η
κυκλοφορία γενοσήμων των DIOVAN και EXCELON
προσφέροντας έτσι ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στη Νοβάρτις.
Τον Ιούνιο του έτους 2014 ο τότε πρόεδρος του ΕΟΦ
ΛΙΝΤΖΕΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ανακάλεσε απόφαση επιβολής
προστίμου (της τάξης περίπου των 25.000 ευρώ). Εξάλλου
πρέπει να αναφερθεί ότι το πρώτο εξάμηνο του έτους 2014 με
πρωτοβουλία του ίδιου προέδρου του ΕΟΦ όλες οι υπό έγκριση
κλινικές μελέτες της εταιρείας Νοβάρτις Ελλάς εγκρίθηκαν σε
αντίθεση με αυτές άλλων εταιρειών, οι οποίες παρέμειναν υπό
έγκριση από την αρμόδια επιτροπή του ΕΟΦ. Ο Φρουζής ανά
διαστήματα ζητούσε και εκταμίευε χρήματα από τα μαύρα ταμεία
της Νοβάρτις Ελλάς προκειμένου, όπως έλεγε, να δωροδοκήσει
το Λιντζέρη υπό την ιδιότητά του ως προέδρου του ΕΟΦ.
Πιθανολογώ ότι το ξέπλυμα των χρημάτων για τις δωροδοκίες
προς το Λιντζέρη γινόταν από εταιρείες του Μαυρικού (ο οποίος
αντικατέστησε στις δραστηριότητες του ξεπλύματος το

ΕΠΙΦΥΛΑΞΑΝ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑΔΗ.

4-30

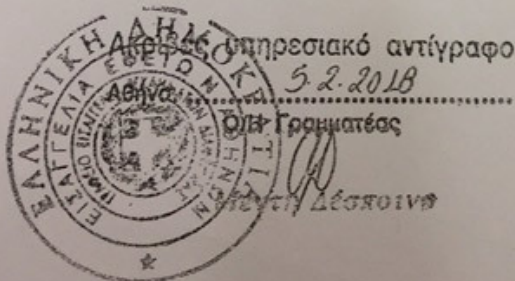
Βουλκίδη), στις οποίες η Νοβάρτις ανέθετε διαφημίσεις με εν μέρει εικονικό τίμημα, το οποίο εν πολλοίς κάλυπτε τα ποσά των δωροδοκιών. Σχετικά με το Λιντζέρη ο Φρουζής ανέφερε ότι ο Ευ. Βενιζέλος τον τοποθέτησε ως έμπιστό του στη θέση του προέδρου του ΕΟΦ διότι έχουν πολύ κοντινή σχέση και ότι στην αγορά κυκλοφορούσε ότι ο Λιντζέρης λειτουργεί ως ταμίας του Βενιζέλου στα θέματα του υπουργείου Υγείας. Για όλες τις εξυπηρετήσεις που προσέφερε στη Νοβάρτις, στα πλαίσια άσκησης των καθηκόντων του, ο Λιντζέρης αποκλείεται να έλαβε ως δώρο ποσό κάτω των 200.000 ευρώ.

Επιφυλάσσομαι να συνεχίσω την κατάθεσή μου Η σύνταξη της παρούσας έκθεσης άρχισε την ...12.30 ώρα και περατώθηκε την 15:40 της 18.01.2018. Προς πίστωση συντάχθηκε η παρούσα έκθεση, η οποία αφού αναγνώσθηκε και βεβαιώθηκε υπογράφεται ως ακολούθως:

Ο εξετασθείς

Οι Εισαγγελείς

United States Department of Justice

Federal Bureau of Investigation

Tracking #: 181678043
Case File #: NK-2057320 Serial 142
Precedence: Priority
Date: 13-Dec-2017

Legal Attache Office
U.S.Embassy
Athens, Greece

Chief Prosecutor Eleni Touloupaki
Prosecutors Office
Hellenic Ministry of Justice - Corruption Unit

ΑΡΧ. ΓΕΩ. ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ
Αθήνα, 5.8.2018
Ο/Η Γραμματέας
Μένη Δερούβα

(U) UNLESS OTHERWISE PROVIDED HEREIN OR EXPRESSLY AUTHORIZED BY FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION (FBI) HEADQUARTERS IN A SEPARATE COMMUNICATION, THE INFORMATION IN THIS DOCUMENT IS FOR INTELLIGENCE AND LEAD PURPOSES ONLY, AND YOUR GOVERNMENT MAY NOT USE THE INFORMATION IN ANY LEGAL PROCEEDINGS, DISSEMINATE THE INFORMATION TO ANY OTHER GOVERNMENT, PERSON OR ENTITY, OR TAKE ANY OVERT INVESTIGATIVE STEPS (INCLUDING BUT NOT LIMITED TO FORMAL LEGAL PROCESS OR DIRECT CONTACT WITH REFERENCED PERSONS/ENTITIES OR THEIR ASSOCIATES) BASED ON THE INFORMATION IN THIS DOCUMENT.

(U//FOUO) Requested Information LEGAT (Greece)

UNLESS OTHERWISE PROVIDED HEREIN OR EXPRESSLY AUTHORIZED BY FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION (FBI) HEADQUARTERS IN A WRITTEN SEPARATE COMMUNICATION, THE INFORMATION IN THIS DOCUMENT IS FOR INTELLIGENCE AND LEAD PURPOSES ONLY, AND YOUR GOVERNMENT MAY NOT USE THE INFORMATION IN ANY LEGAL PROCEEDINGS, DISSEMINATE THE INFORMATION TO ANY OTHER GOVERNMENT, PERSON OR ENTITY, OR TAKE ANY OVERT INVESTIGATIVE STEPS (INCLUDING BUT NOT LIMITED TO FORMAL LEGAL PROCESS OR DIRECT CONTACT WITH PERSONS/ENTITIES OR THEIR ASSOCIATES) BASED ON THE INFORMATION IN THIS DOCUMENT WITHOUT THE EXPRESS APPROVAL OF THE FBI.

9 - 3 +

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

THE HELLENIC MINISTRY OF JUSTICE MAY USE THE INFORMATION IN THIS DOCUMENT FOR LAW ENFORCEMENT AND EVIDENTIARY PURPOSES CONCERNING THE FOLLOWING INDIVIDUALS ONLY:

- Konstantinos ("Costas") Frouzis
- Emmanouil Voulkidis
- Theodoros Voulkidis
- Nikos Maniadakis
- Nikos Manias
- Stavroula (Lina) Nikolopoulou
- Yannis (or Giannis) Stournaras

The information in this document is based upon witness interviews and documents and materials obtained by the FBI, as well as information obtained from NVG, which is cooperating with the investigation. The investigation remains ongoing, and no factual or legal conclusions have been reached by the FBI or U.S. prosecutors. Thus, the content set forth herein reflects information for which the FBI has developed at least some evidence in support, and should not be relied upon as final factual conclusions.

Based upon information developed through the investigation thus far, it appears that SANDOZ participated in four bribery schemes that provided bribes to doctors. The bribe schemes are as follows:

1. National Congress and luxury trips
2. E-Panels
3. Creation of fraudulent invoices under the direction of the SANDOZ President
4. Paying the doctor's directly

Bribe Scheme #1 National Congresses and luxury trips

SANDOZ provided doctors with registration fees to National Congresses and luxury trips as a tool to negotiate more NOVARTIS prescriptions from the doctors. SANDOZ organized focus groups that presented doctors with information about the company, as well as a weekend of entertainment. The purpose of the trip was to have doctors

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

prescribe more NOVARTIS products. If the doctor did not agree to prescribe more NOVARTIS drugs then the doctor was not permitted to attend the trip.

In 2010 or 2011, there was a conference in New York where a group of 50-60 doctors who specifically prescribed Onbrez had attended. The attending doctors were based in Greece. The agenda was distributed only to the staff that participated in order to get them "oiled up" in Manhattan. The names of the doctors were listed in the territorial plans. SANDOZ employees had an American Express credit card that was used for all the meals and entertainment for the doctors. There was a possibility that the doctors put money upfront for the conference and were reimbursed by SANDOZ via fraudulent invoices. SANDOZ exercised caution with conferences and focus groups in the United States as the United States had a reputation of being strict.

In 2012, Dr. ALEXANDROS KALKANIS attended World Asthma and COPD Congress located in New York City. KALKANIS prescribed Onbrez for NOVARTIS. SANDOZ did not pay for the doctor's travel (airfare or hotel) because the doctor was already in the United States for a temporary training assignment. NOVARTIS sent KALKANIS to the Congress because the registration fee was expensive and NOVARTIS wanted to maintain the number of prescriptions from KALKANIS. It was a common practice for NOVARTIS to pay for the registration fees for doctors to attend Congresses because of the scientific nature of the information that was presented. KALKANIS was an attendee at the Congress and was not a speaker. KALKANIS had a close relationship with STAVROS NTOGIAKOS (STAVROS), current NOVARTIS US Executive Marketing Director in Ophthalmology.

STAVROS was the direct report to JAN SCHLUECHTER, NOVARTIS General Manager for Marketing. GEORGE ZARKALIS, Sales Manager, directly reported to STAVROS. STAVROS created all of the projects in which money was given to doctors. In 2009, STAVROS was the project manager for Diovan and then became the brand manager of Onbrez for one year.

STAVROS created the NOVARTIS program EXACTLY. EXACTLY was one of the means to pay the doctors. The program started as a Phase IV fake study, which paid doctors 3,000-4,000 Euros for each project. The project was for each individual NOVARTIS drug. For example, in the

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

5-61

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

EXACTLY program, three sales representatives went to the same doctor for three different drugs.

Doctors had to prescribe NOVARTIS drugs in order to get paid. The money that was provided to doctors for the EXACTLY program came directly from NOVARTIS Headquarters in Basel Switzerland, also known as "B-Money." Similarly, with respect to the e-panels, sales representatives filled out market research surveys for the doctors in order for the doctors to be paid. ELENI BARDI, an employee in the marketing department, reviewed and authorized the completed surveys, and processed the payments to the doctors.

The EXACTLY program came to an abrupt end and STAVROS directed the relocation of all EXACTLY documents. ANTONIS WERNER SARLIKIOTIS planned to destroy research documents to avoid issues with disclosure. An inventory was conducted by SANDOZ's Information Technology department. The IT department analyzed the documents that were stored on sales representatives and sales managers' computers. ALEXANDROS BOULLIAS and FNU KONTANIKOS were responsible for the inventory of the electronic information.

The documents were destroyed because EXACTLY was the largest "black money" project to pay doctors that was created by NOVARTIS. The project was too big and grew too fast. The results and the increase in growth had no valid explanation and were less defensible which was why the evidence of the project was destroyed. The EXACTLY program allowed sales representatives and sales managers to push up to three NOVARTIS products on each individual doctor. NOVARTIS Headquarters provided the money that was used as payments to the doctors for EXACTLY. The destruction of documents was to hide the project from the Greek regulators, not NOVARTIS Headquarters.

MARIANTHI PSAHA went to Kyoto, Japan with 120 doctors for seven days. The doctors' families did not attend the Congress. There was no training or learning that took place during the Congress. The doctors attended the Congress on the first day to get the Congress brochure and on the last day to get their certificate. SANDOZ paid approximately 5,000 euro for each doctor that included 3,000 euro for transportation and hotel and 2,000 euro for activities. The cost was split between various cost centers in SANDOZ's financial records.

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

B-65

Submittal 16.11.01

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

Payments. Sales representatives advised doctors that the doctors would receive 500-1,000 euros for a specific number of prescriptions for NOVARTIS drugs. The average that was paid to each doctor at a time was 500 euros. The reason for 500 euros was that 1,000 euros would have looked too large and suspicious for market research. The prescription from each doctor was an average of 1.5 boxes.

SANDOZ discussed the purpose of e-panels in a tactical plan that claimed e-panels were conducted to obtain research from Greek medical markets about generic drugs. Generic drugs threatened the market for NOVARTIS drugs. There was no value in the information that was collected through the surveys.

SANDOZ initially wanted to bribe 400 doctors utilizing the e-panel program. This was done in multiple waves. The first wave was 100 doctors and the second wave was a little more than 100 doctors. Doctors had the potential to receive multiple payments in each of the waves. Sales representatives received a total budget for the amount that was to be given to doctors.

SANDOZ distinguished attractive doctors by utilizing a ranking system. The doctors were labeled A, B, or C by the amount of patients that each doctor treated with Novartis drugs. The doctors were then broken up by a subcategory of 1, 2, and 3. The subcategory was based on the relationship the doctor had with Novartis. Category 1 doctors were "Novartis friendly", Category 2 doctors were in the middle ground, and Category 3 doctors were not friendly with Novartis. Category 1 doctors had the potential for growth with Novartis products; however, those doctors generally prescribed more of Pfizer or Bayer products. The e-panel program focused on A1, A2, and A3 doctors.

SANDOZ utilized a vendor, ZEINCRO, for the e-panel program. The regular marketing research process was that ZEINCRO chose doctors without the company knowing the identities of the doctors and sent the chosen doctors a random survey. However, SANDOZ picked the doctors along with the amount to be paid and supplied the list to ZEINCRO. SANDOZ communicated the list of selected doctors and amount to be paid via e-mail. Sales representatives assisted doctors in filling out the surveys or 80% of the surveys were completed by sales representatives

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

B-63

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

SANDOZ received more than 100 prescriptions from each of the doctors that attended the Kyoto Congress.

SANDOZ paid for a weekend focus group for a selected group of doctors and made all the arrangements. A psychologist presented a two hour presentation to the doctors. The psychologist was there to evaluate behaviors and was used as an excuse to bring the doctors to a resort. The scientific results and reports of the two hour session were communicated in order for SANDOZ to avoid detection from EOF. The remaining activities during the weekend were different forms of entertainment for the doctors that was paid for by SANDOZ. SANDOZ provided all meals for the participants of the focus group. The weekends were interactive groups and doctors were encouraged to bring their families. The bills and invoices that relate to the focus group prove that there were no scientific events.

The doctors that attended the out of town focus groups agreed to a set prescription number that had to be obtained beforehand. The conversations about the expected prescription numbers were held in person in the doctor's offices. Some of the prescriptions had to be written prior to the focus groups and the rest of the prescriptions were written after the focus group.

Bribe Scheme #2 E-panels

E-panels were a program that was created by NOVARTIS. The purpose of the e-panel program was to collect data for medical purposes and conduct marketing research. Selected doctors that participated in the market research survey obtained compensation. E-panels were created in order to give money to doctors as bribes in order to obtain more prescriptions from the doctors. This program was used to increase sales for Novartis drugs. The doctors were advised that they would receive a survey for market research and once the survey was completed the payment would be processed.

The doctors were generally paid within a month of completion of the surveys. The handwritten surveys were sometimes filled out by the sales representatives. The sales representatives assisted doctors in filling out the electronic surveys. Sales representatives of SANDOZ went to doctors' offices and discussed the parameters of the bribe

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

themselves. ZEINCRO notified the sales representative of SANDOZ that the specified doctor was paid. The sales representative would pressure the doctors for prescriptions after the payment was processed. The negotiation served as a contract between ZEINCRO and the doctor instead of SANDOZ and the doctor.

ZEINCRO was used as a vehicle for the bribe money. The money that ZEINCRO paid to the vendors was not black money because money was provided to doctors for market research. The research was not worth 500-1,000 euros and the survey only took the doctors ten minutes to complete.

Claims data from the doctors was utilized to verify the number of prescriptions that each doctor prescribed. The doctors did not have the ability to manipulate the prescription number that they prescribed. It was illegal under Greek law for doctors to provide the prescription details to the sales representatives since there was patient information listed. Since the negotiation was a contract, the doctor was obligated to show the sales representative the number of prescriptions. In 2009, when NOVARTIS was under extreme pressure, sales representatives forced doctors to make patient telephone numbers available to the representatives. Sales representatives called patients to ensure that the patients received NOVARTIS medications. The sales representatives spoke to the patients without the approval from the doctors.

The e-panel program was under the direction of GEORGLOS SIMEOLORDIS, SANDOZ manager. All communications with ZEINCRO was done with SIMEOLORDIS. There were no scientific officers or medical advisers that were involved with the e-panel program.

The results of the e-panel surveys were sent to the Marketing Manager at SANDOZ in the form of a report. The report was generated to cover the tracks of the bribery scheme. There was no evidence that the market research results were reviewed. As a general practice, the Marketing Manager put the report to the side since there was no benefit of the report. The results were never communicated to other employees of SANDOZ or within the department. An example of a proper company policy was to communicate the results.

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

B-69

Tab 11/11/17 page 16...

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

NOVARTIS had a legitimate research study for COPD Hypertension. The results of that market research study was discussed in sales meetings. SANDOZ did not have valid marketing studies. The only studies that were performed for SANDOZ were through e-panels and were "dirty surveys". All research studies that were performed through field force were fraudulent.

ZEINCRO should have invoiced the doctors for payment from the market research surveys but SANDOZ generated invoices to the doctors

There are over 57,000 doctors that practice in Greece. A visual of all the money that was entered into the market and the potential control of the market were in a report. The report was dynamic and every sales representative had access to the system. The sales representatives did not have access to edit the numbers within the document during the quarter. At quarter end, the SRM system opened the document for editing for a week. Sales representatives and sales managers updated the document within the one-week period to ensure that money went to the appropriate doctors.

Within the Microsoft excel spreadsheets; there were hidden sheets, columns, and rows. The hidden sheets, columns, and rows contained formulas and calculations to determine if the total amount of the distribution was correct. The hidden formulas also transmitted those numbers to other working excel spreadsheets within SANDOZ. This document ensured that the A1, A2, and A3 doctors had a sufficient number of sales manager and sales representative visits per quarter. In every territorial plan, there was a hidden tab in the excel document labeled "doctors" that was a link between different excel. This was to ensure that there was a common language within the different excels spreadsheets.

The Pharaoh system included sales data about sales performance and was analyzed to ensure that each sales representative reached their target. The annual target for SANDOZ was 12% market share. If sales representative did not reach their target, they received a poor performance review.

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

B-71

Sub 11/11/17 w/eq 16.

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

EFTHYMOS NIKOLOPOULOS (known to writer as EFTHYMOS NIKOLOPOULOS), NOVARTIS Marketing and Sales Operations (MSO) Director, could verify the company's policies and procedures for the above mentioned process.

SUSANNE GRUBER was the Head of MSO until 2010. MSO encompassed data, marketing, tactical plans, and territorial plans for SANDOZ. GRUBER promoted CHARALAMPOS GIANNOULIS to replace GRUBER.

In addition to e-panel market research surveys, sales representatives provided hospitals with free equipment in return for increased prescription numbers.

Bribe Scheme #3 Fraudulent Invoices

During the second quarter of 2016, SANDOZ spent 15,000 euros in fraudulent invoices for the production of leaflets. The vendor held 10% and used the remaining balance to pay doctors that SANDOZ identified. The leadership team wanted "ATHANASIADIS" in the reason on the check to differentiate the bribe payments with legitimate expenses.

Bribe Scheme #4 Pay Doctors Directly

First Name Unknown (FNU) PITSILLIDIS held all of the records and approved all of the payments. PITSILLIDIS requested from the sales managers a list of all the doctors to be paid. In September 2013, SANDOZ stopped the e-panel promotion. The leadership team had an open space meeting that requested all of the area sales managers to provide a list of all the A-type doctors. The leadership team advised the area managers that the e-panels were an illegal method and that the doctors will be paid directly from PITSILLIDIS.

Sale of Sandoz

NOVARTIS intended to sell SANDOZ. The company bribed doctors in order for potential buyers to have the assumption that SANDOZ was more profitable. The company wanted to increase the market share growth in Greece to appear more attractive in the market.

Budget

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

D-73

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

Basel approved the budget for NOVARTIS under a top down budget approach. Greece had larger media expenses than France or Germany. The communications department budget increased significantly, especially for promotional expenses. The original amount for the budget was 40,000 Euros. The budget increased to 500,000 euros, in addition to 500,000 euros for market access with an additional fund for market access for oncology. The budget was reviewed every six months per company policy. The company held business review meetings in which every business head discussed with ERIC CORNUT, Head Pharma Region Europe and Chief Commercial Officer, the big picture of the activities that were performed and planned for each department. There were discussions on methods that worked and items that needed to be fixed per department.

PUBLICIS HELLAS

A global procurement agreement was implemented that centralized the communications with media vendors. The global procurement created a centralized vendor, PUBLICIS HELLAS, which all pharmaceutical companies for every country used for advertisements. The CEO of PUBLICIS was ANDOAS PASSAS (known to writer as ANDONIS PASSAS). PUBLICIS HELLAS was the parent company to ZENITH MEDIA. ANTIGONI GALANI was the Deputy CEO of ZENITH MEDIA. Following the corporate structure, under ZENITH MEDIA, was INKAN. INKAN's focus was digital ads and later went bankrupt. The owner of PUBLICIS HELLAS was THOMAS ANTONIADIS. The ideal outcome was for the pharmaceutical companies to obtain better prices for advertising.

In 2014, the purchasing department of NOVARTIS pushed to have all media processed through PUBLICIS HELLAS. There was a rumor that PUBLICIS HELLAS used ZENITH MEDIA as a vehicle to manipulate the market by using smaller companies to do business. The smaller companies received year-end rebates. ZENITH MEDIA charged NOVARTIS a handling fee of 6%. ZENITH MEDIA turned around to the other media companies and requested 20%. This was a common practice in the media industry in Greece. PUBLICIS HELLAS also asked for very significant retainer fees of 12,000-15,000 euros a month.

Based on policy, ZENITH was to issue invoices with a copy of the advertisements or a screenshot of the website directly to the

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

B-75
UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

accounting department in NOVARTIS. The accounting department matched the invoices to the ZENITH package. ZENITH provided screenshots of non-existent sites to NOVARTIS.

There was an exception to the global procurement change. NOVARTIS was able to select small vendors if there was a collaboration with specialized healthcare media. The small vendors requested to be paid directly from NOVARTIS since the average payment cycle to vendors was nine months when the payment was processed through PUBLICIS HELLAS instead of four months when the payment was processed directly through NOVARTIS.

PUBLICIS HELLAS' responsibility was to question phony websites and fraudulent advertisements, which did not happen. Specific vendors were invoiced through PUBLICIS HELLAS without proper due diligence. PUBLICIS was responsible to verify vendors; however, they received a 6% rebate on all transactions. PUBLICIS uploaded screenshots of the specific advertisements and did not do further research on the media traffic or additional analysis. PASSAS was aware of the culture at PUBLICIS and was promoted to the Group CEO. It was possible that the CFOs for PUBLICIS HELLAS and NOVARTIS had a confidential agreement that if certain vendors were red flagged to allow the payments to be processed.

The NOVARTIS approval process to pay invoices was as follows:

1. Purchasing Staff inputted information into the NOVARTIS system.
2. First level of approval from the purchasing department manager. The purchasing manager was responsible for supervising activity, validate vendor relations, and input parameters into the system.
3. Second level of approval from the cost center manager or head of corresponding department. Managers were not permitted to approve their own inputs.
4. Cost center manager's direct supervisor.
5. Approval from the Chief Financial Officer (CFO) if the amount exceeded 25,000 Euros.

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

REAL MEDIA

The owner of REAL MEDIA was NIKOS CHATZINIKOLAOU, who was a popular journalist and had an influential political interest. CHATZINIKOLAOU was raised in a conservative political family. CHATZINIKOLAOU met with KONSTANTINOS FROUZIS, Vice President of NOVARTIS, 3-4 times in FROUZIS' office between the time periods of 2012-2014. CHATZINIKOLAOU had easy access to the Ministry of Finance, Ministry of Defense, Ministry of Education, Ministry of Health, and the Ministry of Development. NIKOS arranged meetings with the above listed Ministries and FROUZIS. In return, NOVARTIS inflated invoices with REAL MEDIA. For example, without the favor, an ad that was provided from REAL MEDIA would have cost approximately 2,000 Euros. NOVARTIS paid 3,000 Euros for the advertisement. The advertisement was legitimate; however, the invoice was inflated. NOVARTIS invoiced REAL MEDIA directly so that REAL MEDIA was paid within a four-month time-frame instead of nine months, and REAL MEDIA did not have to pay the 20% rebate to ZENITH.

Media companies were utilized by NOVARTIS to pay bribes and to launder money. The smaller media companies and PUBLICIS HELLAS were involved in the bribe schemes. FROUZIS approved the justifications for the bribes.

ETHOS MEDIA

The owner of ETHOS MEDIA was KONSTANTINOS OUZOUNIS. ETHOS MEDIA was one of the companies that was used in the bribery scheme. NIKOS MANADIKES (known to writer as NIKOS MANIADAKIS), Healthcare Consultant, suggested that NOVARTIS did business with ETHOS MEDIA.

MINDWORK

The owner of MINDWORK was STAVROULA NIKOLOVOULOU (LINA) (known to writer as STAVROULA NIKOLOPOULOU). LINA was the wife of the former Minister of Finance and central banker of Greece, GIANNIS STOURNARAS (known to writer as YANNIS STOURNARAS). STOURNARAS was the central banker of Greece in June 2012 through late 2013. STOURNARAS created IOVE, which was an institute that analyzed financial trends and provided expensive studies to SVYEE of pharmaceutical trends. MINDWORK

B-79

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

accelerated payments to pharmaceutical companies for NOVARTIS. MINDWORK was utilized for consultant fees, market research, and other services. For example, an excursion was planned to the Greek islands for journalists. There were photos of the trip taken and the main speaker was FNU KYRIOBOULOS, Dean of National School of Public Health (known to writer as JOHN KYRIOPOULOS). The trip included inflated invoice amounts through MINDWORK. The true amount of the hotel and dinners was half of the price of the invoice value. MINDWORK was the organizer and was compensated for participation of the Congress. The amount of 4,000 Euros was low compared to the amounts in previous years.

NEW MEDICAL DEVELOPMENT

The owner of NEW MEDICAL DEVELOPMENT was MANOLIS VOULKIDIS (known to writer as EMMANOUIL VOULKIDIS) (VOULKIDIS). VOULKIDIS was the main point of contact of laundering money for market functions. VOULKIDIS' previous company was MEDICAL DEVELOPMENT, which went bankrupt. Following the bankruptcy of MEDICAL DEVELOPMENT, NEW MEDICAL DEVELOPMENT was established in VOULKIDIS' son, THEODOROS VOULKIDIS' (TV) name.

NOVARTIS invited a renowned journalist to participate in a panel during a pre-election period with government officials. LIAROPOULOS was a member of the political party Drasi. LIAROPOULOS was introduced as a political person that campaigned during the panel. There were three other panelists involved in the panel: MANOLIS AGGELAKAS (known to writer as MANOLIS AGGELAKIS), Deputy Ministry of the New Democracy, VASILIS KONTOZAMANIS, candidate for the New Democracy, and ATHINA DRETTA, Secretary General of Ministry of Social Welfare. KONTOZAMANIS was not compensated for the panel. DRETTA was responsible for reimbursing pharmaceutical drugs.

PITSILIDIS

PITSILIDIS' vendors were medical journalists. PITSILIDIS had a connection to pay doctors for BAYER and there was a specific budget allocated to PITSILIDIS. FROUZIS directed PITSILIDIS. The vendor went to the German prosecutors to discuss allegations of money laundering and BAYER's practices. PITSILIDIS was excluded from the internal audit

UNCLASSIFIED//FOUO/REL TO USA, GRC

NOVARTIS wholesalers even though the drugs were for different prices. There was a separate department within NOVARTIS that was responsible for exporting drugs to increase sales to local subsidiaries. Under Greek law, wholesalers were permitted to export drugs; however, there had to be sufficient product for the pharmacists in the market. Wholesalers were not permitted to create a shortage in the country. Wholesalers earned 5-6% profit to pharmacies; however, the wholesaler exports profit margin was in the triple digits.

It was possible that FROUZIS permitted wholesalers to export drugs and give a kickback to FROUZIS. NIKOLAOS SKANDREAS, Trade Operations Manager, had potential knowledge if bribery schemes existed with wholesalers. FROUZIS supervised the Trade Operations department. In 2014, RICCARDO CANEVARI adjusted the organizational structure of NOVARTIS. CANEVARI removed the trade operations department from FROUZIS and was given to MARIANTTLI PSAHA, Country Head of ophthalmology. This created a conflict of interest because PSAHA favored ophthalmology over other departments.

TSENEKIDIS

TSENEKIDIS joined NOVARTIS Greece in 2010 as the brand manager for Galvus, drug for diabetes and was the most successful product in Greece. In 2011, TSENEKIDIS was promoted with various positions in Basel and ended as the European Head of Rare Disease. TSENEKIDIS was involved with bribing doctors, which was displayed in tactical plans and specific PowerPoint presentations. For each doctor, there was a return on investment that utilized fake market studies. The doctors were paid with black money.

TSENEKIDIS reported to JAN SCHLUECHTER, Market Head of Primary Care in Basel. The management team discussed the investment to the doctors, bribes, and fake studies to increase sales. Minutes were recorded during some of the meetings. There were two types of programs, "A" and "B". "A" programs were paid from Greece funds and "B" programs were paid from Basel. For example, in 2008 and 2009 doctors received black money from filling out fake studies. In most instances, it was a common practice for the sales representatives to fill out the surveys.

CLEAN DAYS